

<https://doi.org/10.61308/RHMI9464>

Оценка на конкурентоспособността на българския хранителен сектор на европейския пазар

Андрей Минчев

Институт по аграрна икономика – София, Селскостопанска академия – София

E-mail: andrey_minchev@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0006-9394-0115>

Резюме: В статията е представена оценка на конкурентоспособността на българския сектор „Храни“ на европейския пазар за периода 2007 – 2022 г. Анализът на конкурентоспособността на сектора се базира на метод за изчисление на три индекса на конкурентоспособност – производствен индекс, стойностен индекс и общ индекс на конкурентоспособност. Въз основа на получените резултати и техния анализ е заключено, че конкурентоспособността на българския хранителен сектор на европейския пазар през проучвания период е ниска.

Ключови думи: конкурентоспособност; храни; България; европейски пазар

An evaluation of the Bulgarian food sector's competitiveness on the European market

Andrey Minchev

Institute of agricultural economics – Sofia, Agricultural academy – Sofia

E-mail: andrey_minchev@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0006-9394-0115>

Citation: Minchev, A. (2024). An evaluation of the Bulgarian food sector's competitiveness on the European market. *Bulgarian Journal of Agricultural Economics and Management*, 69(4), 45-50 (BG).

Abstract: In the article it is presented an evaluation of the Bulgarian food sector's competitiveness on the European market for the period 2007 – 2022. The analysis of the competitiveness of the sector is based on a method of calculating three competitiveness indices – a production index, a value index and a general index of competitiveness. Based on the obtained results and their analysis, it is concluded that during the study period the competitiveness of the Bulgarian food sector is low on the European market.

Keywords: competitiveness; food; Bulgaria; European market

1. УВОД

В научната литература конкурентоспособността на икономическите сектори е широко дискутирана проблематика, като становищата за научно определение на конкурентоспособността и подходите (методите) за измерването ѝ не са единни. Целта на тази статия е да

представи оценка на равнището на конкурентоспособност на сектора на храните в България на европейския пазар по метода на Иванов (2019, 2021, 2023). Изчислени и анализирани са три индекса на конкурентоспособност в сектор „Храни“ – производствен, стойностен и общ индекс на конкурентоспособност. Из-

численията и анализът се базират на информация от Евростат за периода 2007 – 2022 г.

2. ПРЕГЛЕД НА ПРЕДИШНИ ПРОУЧВАНИЯ ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ХРАНИТЕЛНИЯ СЕКТОР

В аграрната икономика конкурентоспособността на българския хранителен сектор на европейските пазари е предмет на предишни проучвания, които показват общи резултати за спад на конкурентоспособността в сектора. Според проучване на Ковачева и кол. (2011), направено за периода 2006 – 2010 г., през първите четири години ђ присъединяването на България към ЕС хранителният сектор проявява висока икономическа активност и се наблюдава значително нарастване на продажбите на европейския пазар. Въпреки това, Ковачева и кол. (2011) заключават, че конкурентните предимства на сектора са предимно резултат от ниските разходи на труд в единица продукция и съответно по-високата ефективност на производството и реализацията. Изводът на авторите е, че този фактор (ниските разходи на труд) не води до дългосрочни конкурентни предимства в условията на единен трудов пазар.

Последващо изследване (Antimiani et al., 2012) допълва предходните резултати, като показва, че при износа на селскостопански храни България намалява своята конкурентоспособност на европейския пазар, в сравнение с други европейски страни (Чехия, Полша). Авторите твърдят, че България е позиционирана в сегмент с ниско качество на пазара на селскостопански храни в Европа.

В друго проучване на подсекторно равнище („Производство на месо от домашни птици“ и „Производство на месо от дребен рогат добитък (ДРД)“) конкурентоспособността на българската месна индустрия спрямо конкурентоспособността на месните индустрии на страните членки на ЕС е изследвана от Маламова (2011) за периода 2003 – 2007 г. Резул-

татите от сравнителния анализ на Маламова (2011) сочат, че е отчетен спад в конкурентоспособността на подсекторите „Производство на месо от домашни птици“ и „Производство на месо от дребен рогат добитък (ДРД)“.

Друго проучване на подсекторно равнище за конкурентоспособността в производството на млечни продукти в България за периода 2007 – 2018 г. е проведено от Stoychev and Ivanov (2021). Авторите установяват, че в сравнение с европейския млечен подсектор, чиято конкурентоспособност нараства, при българския млечен сектор се наблюдава тенденция на намаляване на конкурентоспособността.

Според горесцитираните изследвания може да се направи общият извод, че конкурентоспособността на българския хранителен сектор е ниска или намалява на европейските пазари. Изследванията дават добра база за сравнение на резултатите за конкурентоспособността на този български сектор с резултатите от текущото изследване на автора за периода 2007 – 2022 г.

3. МЕТОД ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА

В текущото проучване измерването на пазарната конкурентоспособност на българския сектор „Храни“ на европейските пазари се базира на разработения индекс на конкурентоспособност от Иванов (2019, 2021, 2023). В метода на изчисление конкурентоспособността е определена на човек от населението, като са използвани индикатори за производствено количество, производствена стойност, търговия и потребление (Иванов, 2023). По този начин конкурентоспособността на сектор „Храни“ е измервана от три индекса (производствен, стойностен и техният общ индекс) и оценка за конкурентоспособността се дава на основата на получените резултати за всеки от тези индекси. Приетата скала за оценка на конкурентоспособността е представена в таблица 1.

Приема се, че получени стойности на индекса на конкурентоспособност под 0,2 показват неконкурентно равнище на пазарната конкурентоспособност на сектор „Храни“. Стойности в диапазона 0,21 – 0,45 кореспондират за незадоволителна конкурентоспособност на сектора. При получаване на стойности в диапазона 0,46 – 0,55 може да се заключи, че конкурентоспособността е на средно равнище или задоволителна. За висока конкурентос-

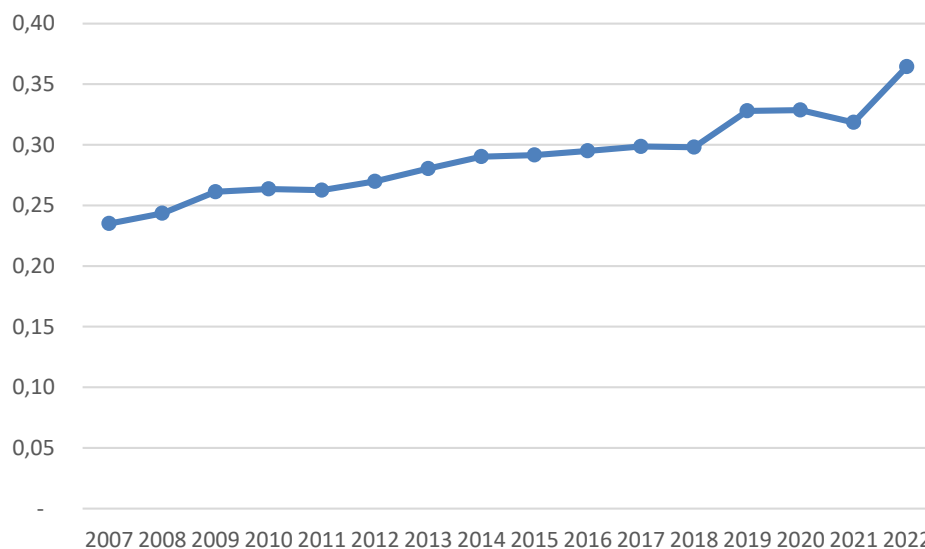
пособност се считат резултати на индекса в диапазона 0,56 – 0,80. За отлично равнище на конкурентоспособност за сектора се приемат стойности над 0,81 (Иванов, 2023).

Следователно като се вземат предвид критериите за конкурентоспособност в горепосочената скала, може да се заключи, че според производствения индекс на конкурентоспособност конкурентоспособността в сектор „Храни“ в България през разглеждания пе-

Таблица 1. Скала на конкурентоспособност
Table 1. A scale of competitiveness

Стойности/Values	Равнище на конкурентоспособност/ Level of competitiveness
< 0,2	неконкурентно/non-competitive
0,21 – 0,45	ниско/low
0,46 – 0,55	средно/average
0,56 – 0,80	много добро/very good
> 0,81	отлично/excellently

Източник: Иванов (2023)./Source: Ivanov (2023).

Фиг. 1. Производствен индекс на конкурентоспособност в сектор „Храни“
Fig. 1. Production index of competitiveness in the food sector

Източник: Изготвена от автора по метода на Иванов (2019, 2021) и данни от Eurostat (2024).
Source: Prepared by the author using the method of Ivanov (2019, 2021) and data from Eurostat (2024).

риод (2007 г. – 2022 г.) е ниска. Стойностите на производствения индекс варират от 0,24 до 0,36, което е знак за незадоволително равнище на конкурентоспособността в сектора (фиг. 1).

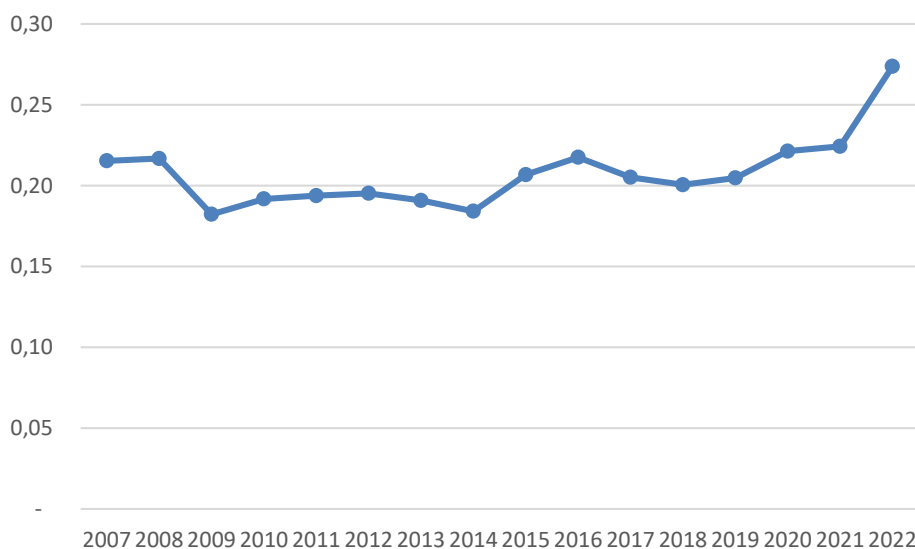
Въпреки това, базирайки се на производствения индекс на конкурентоспособност, се наблюдава постоянно увеличение на стойностите на индекса от 2007 г. до 2022 г., с изключение на 2021 г., когато неговата стойност намалява от 0,33 на 0,32. Тази тенденция на растеж показва, че конкурентоспособността в производството се увеличава през разглежданите години, въпреки че остава в диапазона на ниското равнище на конкурентоспособност.

Стойностите на стойностния индекс на конкурентоспособност сочат, че конкурентоспособността в сектор „Храни“ е ниска през годишните периоди 2007 – 2008, 2015 – 2017 и 2020 – 2022, и на неконкурентно равнище през годишните периоди 2009 – 2014 и 2018 – 2019. Стойностите на този индекс варират през проучваните години в диапазона 0,18 – 0,27, като 0,27 е най-високата отчетена

стойност през 2022 г. Следователно според стойностите на стойностния индекс резултатите за конкурентоспособността в сектора са незадоволителни и дори негативни през някои от горепосочените години (фиг. 2).

В допълнение, през наблюдавания период стойностите на стойностния индекс на конкурентоспособност са сравнително по-ниски от стойностите на производствения индекс. Оттук може да се заключи, че произведената продукция в България се предлага на по-ниски износни цени спрямо средните европейски цени.

Общият индекс на конкурентоспособност в сектор „Храни“ в България, съставляван от производствената и стойностната компонента на индексите, варира в диапазона 0,22 – 0,32 през проучвания период от 2007 г. до 2022 г. Тези стойности показват, че конкурентоспособността в сектора е ниска през целия период. Според индекса най-ниска е конкурентоспособността през 2009 г. със стойност 0,22. Като цяло се отчита плавно повишение в стойностите на общия индекс през проучвания период, които достигат до

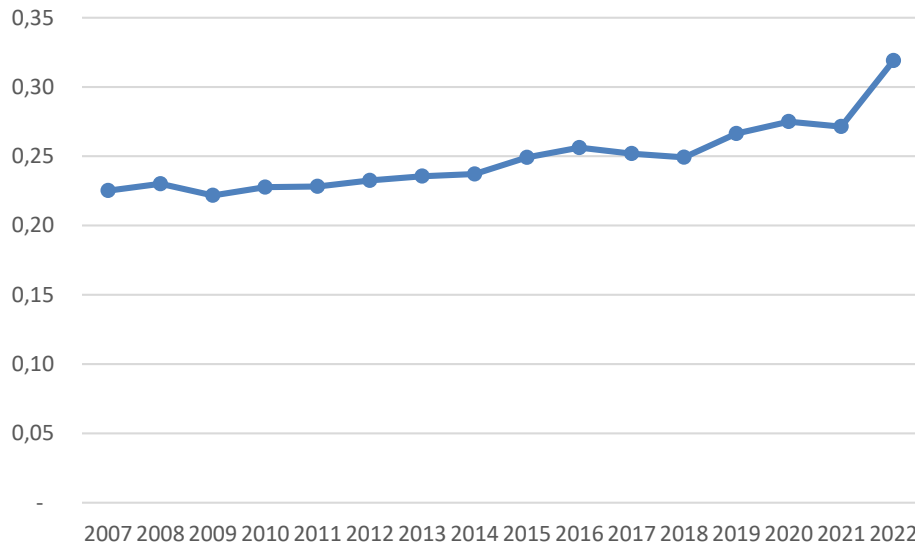

Фиг. 2. Стойностен индекс на конкурентоспособност в сектор „Храни“
Fig. 2. Value index of competitiveness in the food sector

Източник: Изготвена от автора по метода на Иванов (2019, 2021) и данни от Eurostat (2024).
Source: Prepared by the author using the method of Ivanov (2019, 2021) and data from Eurostat (2024).

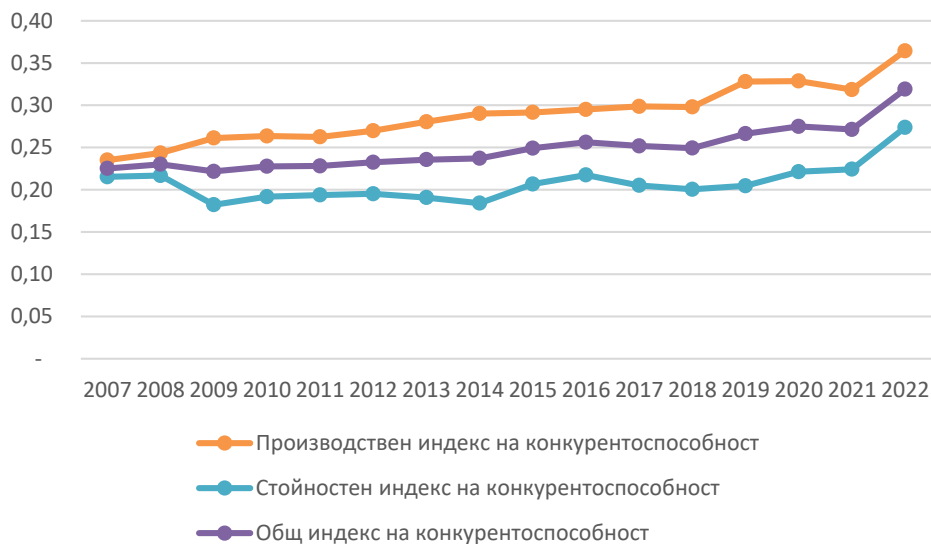
0,32 през 2022 г. Последното свидетелства за склонност към повишаване на конкурентоспособността в сектора през годините, въпреки

че конкурентоспособността остава на незадоволително равнище през целия период (фиг. 3).

Фиг. 3. Общ индекс на конкурентоспособност в сектор „Храни“
Fig. 3 General index of competitiveness in the food sector

Източник: Изготвена от автора по метода на Иванов (2019, 2021) и данни от Eurostat (2024).
Source: Prepared by the author using the method of Ivanov (2019, 2021) and data from Eurostat (2024).

Фиг. 4. Индекс на конкурентоспособност в сектор „Храни“
Fig. 4. Index of competitiveness in the food sector

Източник: Изготвена от автора по метода на Иванов (2019, 2021) и данни от Eurostat (2024).
Source: Prepared by the author using the method of Ivanov (2019, 2021) and data from Eurostat (2024).

Фигура 4 изобразява описаните по-горе три индекса на конкурентоспособност, обобщено.

В сравнителното изобразяване на индексите стават видими по-високите стойности на производствения индекс спрямо стойностния индекс и средните стойности на общия индекс на конкурентоспособност. Като се вземат предвид стойностите и на трите индекса на конкурентоспособност (производствен индекс, стойностен индекс, общ индекс), може да се заключи, че конкурентоспособността на сектор „Храни“ е ниска през проучвания период, който обхваща годините 2007 – 2022. През този период производственият индекс на конкурентоспособност превишава стойностния индекс, което е знак, че пазарните позиции са по-устойчиви. От друга страна, това показва, че България постига по-ниски износни цени на продукцията в сравнение със средните европейски цени на храни. Сравнително по-ниските равнища при цените на износ на българските храни допринасят за постигането на по-ниска възвращаемост от произведената продукция. Също така, по-ниските равнища на стойностния компонент спрямо производствения компонент на индекса на конкурентоспособност свидетелстват за по-слабото позициониране на българските храни на външните европейски пазари.

Констатацията на автора за ниската конкурентоспособност на сектор „Храни“ съвпада с предходните разгледани резултати на други проучвания в сектора и ги допълва до 2022 г.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направеното проучване показва, че българският хранителен сектор е слабо конкурентен на европейския пазар. На базата на резултатите на индекса на конкурентоспо-

собност препоръчително е за българските производители на храни, които са пазарно ориентирани към европейския пазар, да развият своите експортни маркетингови стратегии, за да адаптират цената си политика и подобрят конкурентното позициониране на предлаганите от тях хранителни продукти на европейския пазар. В допълнение към това, резултатите създават предпоставка за създаването на продуктивна държавна политика за стимулиране на икономическото развитие на сектора с цел да бъде подпомогната неговата конкурентоспособност.

ЛИТЕРАТУРА

- Antimiani, A., Carbone, A., Costantini, V. & Henke, R.** (2012). Agri-food exports in the enlarged European Union. *Agricultural Economics (Czech Republic)*, 58(8), 354-366.
- Ivanov, B.** (2019). Introduction. Applied approaches and methods used in assessing competitiveness and applying scenarios. In: *Competitiveness and impact of direct payments in agriculture* (Ivanov et al.). Institute of Agricultural Economics, Sofia, Bulgaria, 7-19 (Bg).
- Ivanov, B.** (2021). Development, competitiveness and priorities of Bulgarian agriculture. Institute of Agricultural Economics, Sofia, Bulgaria (Bg).
- Ivanov, B.** (2023). Factor analysis of the competitiveness in the sheep meat production. *Ikonomika i Upravlenie na Selskoto Stopanstvo*, 68(1), 20-31 (Bg).
- Kovacheva, Ts., Petrova, I., & Malamova, N.** (2011). Competitive abilities of the Bulgarian food industry in terms of European integration. *Ikonomika i Upravlenie na Selskoto Stopanstvo*, 56(3-4), 40-48 (Bg).
- Malamova, N.** (2011). The assessment of the competitiveness of the Bulgarian meat industry. *Ikonomika i Upravlenie na Selskoto Stopanstvo*, 56(5), 44-54 (Bg).
- Stoychev, V. & Ivanov, B.** (2021). Comparison of competitiveness between Bulgaria, EU, USA, and New Zealand dairy sectors. In: *Proceedings of the 2021 International Scientific Conference "Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy"*, No 5, Warsaw, 70-75.
- Eurostat. (2024). Database. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

Постъпила – 13 септември 2024 г.; Одобрена – 14 октомври 2024 г.; Публикувана – декември 2024 г.